

VALORI ȘI STRATEGII PSIHOPEDAGOGICE DE OPTIMIZARE A STUDIULUI ACADEMIC AL STUDENTILOR. ABORDĂRI PE AXA TEORIE- PRACTICĂ-PERFORMANȚĂ

Ioan NEACȘU

Universitatea din București

VALUES AND STRATEGIES FOR OPTIMIZING THE STUDENTS' ACADEMIC STUDY. APPROACHES ON THE THEORY-PRACTICE-PERFORMANCE AXIS

Abstract: The study examines the frame-values of academic learning, its psycho-socio-pedagogical characteristics, both on structural and functional level, in the university environment. The theory that underlines the author's option for approaching this problematic field is called *the conceptual network – independent and dependent - theory*. The author is developing illuminating assertions regarding the semantic values of concepts as: university study, competences and subcompetences, which he defines by a set of four independent and dependent concepts, followed by a rich series of strategies, methods and techniques, useful and useable in the university didactics practiced in the instruction and professional training activities.

Key words: *efficient academic study, alphabetization, competence, quality, specific methods.*

1. Studiul academic: o reconstrucție necesară și continuă

1.1. Cercetarea studiului academic implică evocarea unor teorii ale învățării, definite ca seturi de enunțuri bazate fie pe cercetări și evidențe, fie pe supoziții, fie pe combinatorici ale acestora, acceptate ca instanțe operațional-metodologice. Una dintre interesantele teorii semantice ale învățării cu semnificații majore pentru studiul academic este una mai puțin cunoscută și literatura română, numită a “relațiilor dintre rețelele conceptuale independente și cea a conceptelor dependente” (vezi Dull & Hook, 2008). Pentru realizarea cercetării noastre ne propunem aplicarea principiilor acestei teorii la proiectarea și elaborarea unei minimale liste inventar nondescriptive de modele, strategii, metode și tehnici devenite reper pentru practicile studiului în diferite mari universități.

Esența acestei teorii constă, simplificat, în cel puțin două enunțuri:

- a) există în domeniul de referință atât concepte independente, cât și dependente, iar relațiile dintre ele pot fi, atât deterministe, cât și probabiliste;

- b) unele concepte sunt relativ bine cunoscute, mai ales conceptele independente, altele, mai puțin cunoscute, cum este cazul conceptele dependente.

Analiza și reflecția noastră va consta într-o prezentare sintetică de tip analiză inventar nondescriptivă și nonexplicativă a modelului generativ metodologic pentru posibila dezvoltare de mai târziu a unui set adaptat de strategii, metode și tehnici, precum și a valorilor de relaționare care dau identitate și eficacitate studiului academic.

1.2. Didactica învățământului superior acceptă ideea conform căreia sintagma studiu academic, frecvent denumită și învățare prin studiu universitar, are statutul de:

- concept integrator, reflectând activitatea de organizare și autoorganizare a experienței, de construcție și reconstrucție dirijată și progresiv autodirijată a personalității studentului (I. Mînzat, 1990), de formare și autoformare a propriei individualități bio-psiho-socio-culturale;
- un set de concepte subordonate, definind acțiuni cu valoare informativ-formativă, de proiectare, organizare, conducere și evaluare directă sau indirectă de către profesor; este de semnalat aici existența unor evoluții, de regulă progresive în planul eficienței schimbărilor semnificative și relativ observabile la nivelul managementului conduitei profesional-cognitive, acționale, socio-relaționale spirituale, motrice și emoțional-afective.

Semnalăm dominanța conceptelor de reușită, de progres și performanță, fără să excludem la anumiți subiecți sau în anumite perioade ale evoluției studentului nereușita, în sens de efect al structurilor de cunoaștere numite „inerțiale” (C. Bereiter, 1984; J.D. Bransford, 1989). Explicative și subordonate cu statut de dependență se pot invoca, fiind relaționate concepte sintagmatice precum: (in)capacitatea celui ce studiază/învăță de a aplica, generaliza sau transfera cele învățate; dificultăți de conceptualizare datorate inconsistenței conversiei informaționale /transpoziții, prezența interferențelor conceptuale sau de raționament metodologic, transferul greoi sau negativ, conduită școlărească, empirică, absența capacităților metacognitive) vezi teza de doctorat a dr.Monica Maier. ș.a.

Sintetizând, la nivel instituțional, studiul / învățarea academică reprezintă:

- un proiect sociocultural și psihopedagogic dirijat și autodirijat de asimilare intensivă a ceea ce este planificat în documentele curriculare – plan de studii, programă, manuale, materiale de sprijin etc. ;

- un sistem de activități sistematice destinate asimilării valorilor curriculare – competențe (cunoștințe, abilități, valori, experiențe, atitudini) – în contexte proiectate și construite pe bază unor principii de eficacitate științifică, profesională, dar și didactică, aflate în și sub coordonarea sau sub asistența unui consilier competent al învățării (Siebert, 2009).

Importantă pentru înțelegerea complexului proces de învățare academică la studenți este luarea în considerare a dublei sale determinări și structuri: individuale și sociale (învățare socială), elaborate, construite calitativ și cantitativ, intenționale, raționale și neintenționate, infraraționale, organizate și difuze, latente, reproductive și inovative, controlate / monitorizate (în clasă) și slab controlate/monitorizate (acasă), teoretice și practice, motivate epistemologic extrinsec și intrinsec, pozitive, eficiente, adaptative și negative, evitante, blocante, irelevante pentru subiectul care învață etc.

În consecință, învățarea specifică mediului universitar / studiul academic este (Neacșu, 2010):

- (i) o activitate procesuală, gradient progresivă desfășurată de actori umani;
- (ii) în condiții concrete de spațiotemporalitate, culturalitate contextuală (valori), cu o ritmică individuală într-un mediu social-valoric definit;
- (iii) prin medierea/ filtrajul conștient al unor eforturi educaționale, cu dominante cognitiv-operaționale, socio-emoționale, profesional-acționale și atitudinal recurente,
- (iv) asupra unor conținuturi, experiențe, valori sau situații încorporate de și în obiectul învățării (curricula universitară),
- (v) pentru atingerea unor scopuri- rezultate cognitive (concepte, semnificații, principii, strategii, rezolvare de probleme), psihomotorii (obișnuințe, deprinderi și abilități operatorii pentru o profesie/viață profesională, expresivitate facială, corporală, sau grafism superior), afectiv-emoționale și – motivațional-educaționale (gusturi, preferințe, orientări, valențe, interese, emoționalitate antrenată ș.a.), exprimate și integrate în competențe, în trăsături de personalitate, proiecte și idealuri,
- (vi) având caracteristici de reversibilitate, (re)construcție și ameliorare, bazate pe conexiuni inverse (feedback), anticipatoare (feedbefore), personalizate și/sau comune, pe conexiuni cu semnificative efecte de urmă (backwash).

2. Identitatea și corelativitatea conceptelor independente și dependente în harta curriculară a studiului academic

Formulăm, din start, ideea centrală conform căreia concepția privind studiul academic are încorporate seturi funcționale de competențe și subcompetențe definibile prin concepte independente și dependente. Astfel putem reține:

- 2.1 Alfabetizare digitală: cu semnificația de ansamblu coerent, sistematic și relevant de cunoștințe, valori, abilități, modele și atitudini, destinate înțelegerii necesare utilizabilității cunoașterii referențiale-TIC, IAC, e-learning, m-learning, u-learning, într-o varietate de medii și formate” (Bawden, D., 2008). Componentele acestui tip de alfabetizare sunt: a) competențele - lectura și înțelegerea în format digital sau nondigital; b) crearea și comunicarea informației digitale; c) evaluarea informației; d) ansamblul cunoștințelor; e) alfabetizarea informațională de operare relativ avansată; f) alfabetizarea media; g) atitudinile pro și perspectivele de realizare; h) învățarea independentă; i) alfabetizarea deontologică.
- 2.2. Lectura profesională avansată: abilitatea de a înțelege și folosi formele limbajului specializat sau semiprofesional cerute de viitoarea profesie și/sau valorizate experiențial de student. Avem în vedere capacitatea de a construi noi sensuri, pe baza lecturilor dintr-o varietate de texte. Alfabetizarea avansată implică mult mai mult decât simpla învățare, : a învăța cum să folosești în mod efectiv limbajul de specialitate; cum să culegi date, cum să analizezi și să utilizezi informațiile noi, cum să formulezi și să răspunzi la întrebări, cum să rezolvi probleme și să iei decizii rezonabile (Kasper 2000); mai semnifică: autodisciplină, controlul limbajului, facilitarea exprimării personale, înțelegerea și motivarea opțiunilor și a deciziilor luate”. (Morgan 2006, p. 388)(GN); acestora li se adaugă setul capacităților de înțelegere și de reflecție asupra textului, conform ideilor și experiențelor personale, în consonanță cu experiențele anterioare, cu standardele doemeniului.
- 2.3. Alfabetizare științifică: set de capacități destinat utilizării cunoștințelor, proceselor și rezultatelor cunoașterii științifice pentru a înțelege lumea reală sau virtual, precum și pentru a participa la deciziile ce ne afectează. Spre exemplu, în evaluările PISA criteriile sunt raportate la: a) conceptele științifice; b) procesele științifice; c) situațiile științifice.
- 2.4. Strategiile de analiză critică : reprezintă forme elaborate de analiză a gândirii critice și constructive despre un subiect, un conținut sau o problemă, incluse, în cadrul unui text, unei situații problematice: calitate a operațiilor logice de tip comparativ la nivelul structurilor sau stilurilor de gândire, pe baza unor standarde intelectuale asumate; evaluare a plauzibilității și a relevanței datelor disponibile, rezultate din observații și experimente reale sau mentale, virtuale, susținute prin raționament, prin corelări cauze-consecințe ș.a.

- 2.5. Calitate: concept evolutiv, dinamic, relevant social, bogat în determinări. În definiția calității în educație sunt de reținut cel puțin două aspecte: 1) școala superioară nu este o fabrică, produsele ei încorporează o valoare adăugată mult mai mare decât a oricărui produs material finit; 2) filosofia, pedagogia și managementul calității totale sunt corelative expresiei dezvoltare sustenabilă, sinergie triadei 3 P – Potențial uman – Procese - Produse/ Performanțe. Li se asociază valorile proiectelor personale, spectrul motivațiilor pozitive și validitatea experiențelor / practicilor semnificative. Parametrii semnificativi în evaluarea calității studiului academic sunt: a) funcționalitatea în îndeplinirea funcției specificate; b) fiabilitatea - probabilitatea funcționării ușoare, potrivit standardelor; c) mentenanță preventivă și corectivă; d) utilitatea; e) forma estetică; f) eficiență în exploatare; g) proprietăți sanogenetice, ecologice; h) consum rațional; i) proprietăți tehnico-economice. Normativ, problema de bază solicită respectarea standardelor specifice – vezi Standardul SR ISO IWA 2 - 2006 și ale Managementului calității. Linii directoare, ISO 9001: 2000. În examinarea calității studiului academic se conturează cel puțin șase orientări majore: 1) excelența; 2) procesul 3) produsul; 4) standardul 5) satisfacția beneficiarilor și 6), exprimarea cost / beneficiu / eficiență și eficacitate.
- 2.6. Competența: reprezintă dimensiune psihologică a obiectivelor studiului academic matur și responsabil, care vizează capacități cognitive, afective, procedurale și acționale. Competențele sunt dobândite în timp, sunt confirmate nivel de performanțe și exprimate prin conținuturi diferite categorii proprii unor domenii ale cunoașterii, cercetării și creației umane. Funcția competențelor constă în valorificarea în contexte multiple a unor seturi articulate de cunoștințe, abilități, valori, strategii cognitiv-atitudinale. Evoluțiile înregistrate de/ prin afirmarea paradigmei curriculumului universitar la scară europeană - vezi Bologna - au determinat afirmarea unor competențe globale, transversale și specifice, concentrându-se la nivelul structurii lor de funcționare prin capacități, atitudini, stări emoțional-afective, motivaționale, caracteriale față de cunoaștere, instruire, învățare, profesii).
- 2.7. Performanțe: reflectate ca rezultate, realizări, succese și exprimate în indici calitativi de funcționare, de randament sau sub forma descriptorilor de performanță. Convențional sunt definite prin note, calificative sau niveluri pe scale de performanță. Se poate crea astfel un profil al performanțelor, sau al descriptorilor de performanță ai studiului academic, validate statistic. Dinamica performanțelor reprezintă totalitatea schimbărilor de rezultat produse ca performanțe academice realizate de studenți într-o perioadă de timp. Dacă dinamica

este ascendentă, rezultatele sunt mai bune față de evaluările anterioare, semnal că sistemul universitar funcționează bine, deciziile se materializează în achiziții pozitive stabile, sustenabile, în schimbări calitative orientate spre noi performanțe așteptate.

- 2.8. REUȘITA academică: desemnează satisfacerea de către studenți a unor standarde acceptabile evidențiate în programa universitară, cuantificate prin sistemul de credite, note, medii, calificative sau, nivel acceptabil de rezultate / performanțe. Practic, reușita academică se reflectă în competențe sau seturi de combinații de cunoștințe, abilități, atitudini și valori stabilite curricular, prin programele de finalizare – examene, colocvii, lucrări practice etc. la disciplinele din planul de studiu, sau la finalizare - licență, dizertație, prin standarde curriculare / de evaluare a nivelului de profesionalitate atins.
- 2.9. Valoare adăugată: indicator compus utilizat în evaluarea calității studiului academic, exprimând mărimea rezultatelor produse de instituția universitară prin actorii ei, într-un interval de timp, mediu sau lung, într-un spațiu definit.

Se determină prin luarea în considerare a factorilor de intrare – aptitudini, atitudini, capacități personale, rezultate/performanțe anterioare și mărimea ieșirilor dintr-un program educațional, precum și rolurilor jucate de alte patru valori: valorile așteptate (de ex. expectanța pentru succes), valorile intrinseci, valorile utile și valorile privind costurile formării. Li se asociază responsabilitatea instituției și al studenților, efortul depus, motivația, timpul alocat studiului, contextul, condițiile necesare și suficiente. Valoarea adăugată se supune aprecierii de tip calimetric, acordând valori de utilitate și altor dimensiuni ale conduitei de învățare, precum profunzimea, extensia, transferul sau efectelor transformative datorate modelelor cognitive sau atitudinal-creative încorporate în ceea ce numim “produse ale învățării” (Muller și Funnelle, 1992), îmbunătățiri ale cunoașterii academice (Harvey și Green, 2002), sau acumulărilor datorate incidenței educației instituționale(Bennett, 2001). Valoarea adăugată, ca indicator al calității studiului academic, poate deveni un instrument, și un indicator sintetic al unității teorie – practică - performanță în educația universitară.

Lista conceptelor dependente este mult mai bogată. Menționăm, limitativ: eficacitate și eficiență, standard de performanță, model de învățare consiliată, rețea conceptuală, translatore ideatică, extensia cunoașterii, reinvenție conceptuală etc .

3. Strategii, metode și tehnici recomandate în învățarea academică

Literatura de specialitate destinată optimizării conduitelor de învățare/studiu academic nu este prea relevantă în România. Oferim, ca

exemplu lucrarea noastră, publicată în 1990, Metode și tehnici de învățare eficientă, Editura Militară, precum și lucrarea complementară, mai redusă ca dimensiuni Învățarea academică independentă; studii, articole, comunicări pe această temă.

Repertoriul simplificat, cu variante, al strategiilor, metodelor și tehnicilor de studiu universitar pe care cadrele didactice și studenții îl pot utiliza diferențiat ar putea fi :

- Metode și tehnici de luare a notițelor
- Metoda aranjării notițelor în pagină/Sistemul Cornell
- Metode a lecturii active eficace
- Metoda lecturii critice metacognitive
- Metoda lecturii finalizate cu un conspect
- Strategia lecturii active contextuale
- Metoda lecturii critice rapide
- Tehnică întrebărilor mathemagenice
- Tehnici de empatizare cu studiul universitar
- Tehnici de reducere a anxietății generate de curriculumul universitar
- Strategia lecturii active contextuale
- Metoda lecturii performante
- Tehnica lecturii RICAR
- Tehnica lecturii PQRS
- Tehnica lecturii SQ3R
- Tehnica i APASE
- Tehnica MURDER
- Tehnica lecturii cu redactarea de text scris
- Metoda învățării prin analiza de conținut
- Metoda hărții mentale
- Învățarea academică prin Interogație cognitiv-operațională
- Metoda învățării prin demonstrație
- Tehnica învățării prin operații de definire
- Strategia gândirii critice
- Strategii metacognitive
- Metoda monitorizării înțelegerii
- Tehnici mnemotehnice
- Metoda analizei de sarcină
- Tehnici de învățare distribuită
- Metoda comentariului de text /hermeneutică
- Metoda studiului prin analiza de conținut
- Tehnici de monitorizare a înțelegerii
- Metoda analizei sarcinii de învățare

Notă: Descriptorii și indicatorii de eficiență a utilizării acestor strategii, metode și tehnici ar putea face obiectul unei construcții ulterioare.

BIBLIOGRAFIE

- Bockaertz, M., Pintrich, P.R. & Zeidner, M. (200). Handbook of self-regulation. San Diego, CA Academic Press.
- ***Cornell University at its sesquicentennial. A Strategic Plan 2010-2015 (<http://www.cornell.edu/strategicplan/doc>)
- Crahay, M. (2009). Psihologia educației. București :Editura Trei.
- De Ketele, J.-M., Roegiers, X. (1993). Méthodologie du recueil d' information. Bruxelles : De Boeck Université.
- Harvey,L. (2000) . Analitic Quality Glossary. Quality Research International (<http://www.qualityresearchinternational.com/glossary/valueadded.htm>, accesat 11.10.2008).
- Neacșu, I.(coord) (2006). .Învățarea academică independentă. Ghid metodologic . București; Editura Universității.
- Neacșu,I. (2009).Matode și tehnici moderne de învățare . . București :Editura Militară.
- Neacșu, I. (2010).Introducere în psihologia educației și a dezvoltării. Iași : Polirom.
- Noveanu, E., Potolea, D. (edit.) și colab (2007). Științele educației, Dicționar enciclopedic. Vol I și II. București : Editura Sigma..
- Schaub, H. , Zenke, K.G. (2001). Dicționar de pedagogie. Iași: Polirom.